

"לְבַנְיָנָה שֶׁל תּוֹרָה" – חֶלֶק ק"פ

שיחה שנמסרה בביהמ"ד מפי מו"ר רה"י

העלאת הקטנות לגדלות

אלול – ימי רצון

מוסר הקודש, יש כותרת לסעיף המיוחד הזה, והיא: "העלאת הקטנות לגדלות"⁶ וזהו הנושא שלנו היום. האמת היא שזהו נושא שכל בן ישיבה צריך להתעורר אליו בחודש אלול ולהתמודד אתו, ומכח התעוררות זו צריך להמשיך אותו באמת בכל מהלך השנה. כותב הרב⁷ זצ"ל:

"כשם שצריכים להעלות את המדות והמחשבות הרעות לשרשן, כדי לתקן ולמתקן, כן צריכים להעלות את המדות והמחשבות הקטנות, אע"פ שהן טובות אבל אינן במעלה גדולה ומאירה, למקור שרשן, ולהאירן באור של גדולה"

תיקון המידות

אנו נפגשים בחיים שלנו, עם שלוש בחינות, הראשונה היא המעשים שלנו. השנייה היא המידות שלנו, והשלישית היא המחשבות שלנו. דבר פשוט הוא שאנו צריכים לתקן את מעשינו, שאנו צריכים להפוך את מעשינו הרעים לטובים. כמו כן ברור לנו שאנו גם צריכים לתקן מידות רעות, וכן גם מחשבות רעות. אם יש לאדם חלילה מחשבות אפיקורסות, או חלילה מהרהר אחר מידותיו של הקב"ה, או כל מחשבה אחרת של הרהור עבירה, על כל הדברים הללו אומרים אנו וידוי ביוה"כ. זו היא בוודאי עבודת התשובה שהיא מתקנת את הרע והופכת אותו לטוב. אמנם לא זה הרעיון אותו ביקש הרב ללמדנו בפסקה שלנו, הרב משתמש בעניין הזה כאומר: כמו שזה ברור לך כך העניין שאני מלמד אותך עכשיו יהיה ברור לך. ומה

אנו כבר נמצאים במחצית חודש אלול, ובוודאי כל אחד ואחד מאתנו נכנס לתחושה של חודש אלול מי יותר ומי פחות. הזמן הזה מסוגל הוא להתעוררות הרצון, כך כתוב בספרי העבודה¹. בספרי החסידות² מובא שהפסוק "מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה"³ נאמר על חודש אלול, משום שמזלו של חודש אלול הוא מזל בתולה. "מצא אשה מצא טוב", הכוונה היא שבחודש אלול אנו יכולים יותר למצוא את העצמיות שלנו ביתר קלות. יותר מוצאים אנו את הטוב שבנו והטוב שבנו הוא היסוד של החיים שלנו. בחודש אלול ישנו גם את העניין של התשובה מן הרע אל הטוב, אדם שחטא בוודאי שהוא צריך לתקן את זה, וודאי שהוא צריך לשוב אל מדת הטוב שבו. אמנם מהות התשובה אינה התשובה על החטא מן הרע אל הטוב, אלא היא יותר מעודנת.

תשובה מרע, והעלאת הטוב

כאשר אדם חוטא זו בעיה מקומית, בלשונו של המהר"ל זה נקרא "יציאה מן הסדר"⁴. אדם נכשל, טעה, "אין אדם חוטא אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות"⁵, זה דבר זמני שאינו מורה על עצם מהותו.

פרק יד באורות התשובה, הוא פרק העוסק בהדרכות פרטיות של תשובה. לסעיף הראשון בפרק אין כותרת, אך באורות הקודש חלק ג. –

¹ לדוגמה: מנורת המאור אות ר"צ, וספר ראשית חכמה שער התשובה פרק רביעי: שחודש אלול מוכן למילת הלב דהיינו תשובה.

² בני יששכר מאמרי אלול מאמר א' סעיף ג'

³ משלי פרק י"ח פסוק כ"ב

⁴ לדוגמה: תפארת ישראל פרק ד'

⁵ מסכת סוטה דף ג' עמוד א'

⁶ אורות הקודש חלק ג' שער שני סדר שני פסקה מ"א עמוד

רס"ב

⁷ אורות התשובה פרק י"ד פסקה א'

ברור הטוב הפנימי וקידומו ורוממותו כל הזמן. אני חושב שזו היא הדרך עליה מדבר כאן הרב בסעיף הזה, דרכו של הישר, הדרך לעדן מידות, להיות אדם יותר עדין, לשפר, או בלשונו למתק. בוודאי כל אחד ואחד מאתנו רוצה להיות טוב אבל אפשר להסתפק גם בטוב מועט, גם זה טוב ב"ה, להיות טובים בעיני עצמנו תמיד וזהו. אך מה באמת נדרש מהאדם? ומה נדרש מאתנו? מה נדרש מאדם ככל שהוא יותר גדול, ובני תורה הם גדולים? נדרשת גדלות, וזו בעצם הדרישה שהסעיף הזה מלמד, מצד אחד אנו צריכים להיות מאושרים בחלקנו ולדעת שיש בנו ב"ה טוב רב. מאידך צריכים אנו לשאוף כל הזמן לגדול עוד, ולהיות יותר טובים ובעלי מידות יותר טובות.

הסתכלות חיובית של תיקון

אמש דיברתי עם בני חו"ל בשנה ראשונה, על יסוד שאלה של אחד מהבחורים הנפלאים, הסברתי מה הוא וידוי מעשרות. "עשיתי ככל אשר ציויתני"¹⁴, מה בדיוק וידוי במשפט זה? מבאר הרב בעין איה¹⁵ שאדם צריך להכיר את הטוב שבו, לפרקים צריך שאדם יתבונן בטוב ולהיות מאושר בחלקו. לכמה טוב זכינו ב"ה. כמה טוב יש בכל אחד מהיושבים כאן שבא ללמוד תורה ולהתעלות, זה לא טוב לראות את עצמינו באור של חובה כל הזמן. מצד שני, מלמד אותנו הסעיף הזה שצריכים להיות באיזון שהיא מערכת חיובית של דרישות. ב"ה באנו לישיבה, באנו ללמוד תורה ולהתקדם ולהתעלות במידות, ומה היא עבודתנו? זו העבודה, להתקדם באור של גדלות, צריך גדלות של מחשבה, גדלות של אמונה, גדלות של מידות, "להאירן באור של גדולה". במאמר הדור מלמדנו הרב זצ"ל שלאדם פרטי יש זמנים שמתאימה הדרך של המלחמה, אצל אותו אדם יכולים להיות זמנים בהם הוא צריך להילחם בעצמו, ויש זמנים שהוא הולך בדרך הישר. כמו כן, יש אנשים שמתאים להם ללכת כל הזמן בדרך המלחמה, ויש אנשים שמתאים להם

מלמד אותנו הרב זצ"ל בפסקה זו? הרב זצ"ל מלמדנו שאת המידות והמחשבות הקטנות צריך להאיר באור של גדולה. הן טובות, אבל הן אינן במעלה גדולה ומאירה, הן לא במעלה המספיקה. במוסר הקודש בו מופיע הסעיף הזה גם כן, כותב⁸ הרב קוק:

"הדרישה לזיכוכ המידות אינה נפסקת לעולם"

העבודה התמידית של האדם שהיא עד זיבולא בתרייתא⁹, זו עבודת זיכוכ המידות, זו עבודה של צחצוח המידות שבהן מופיע האדם אל החוץ. המידות הן הדרך שבה נפגשים אנו עם אדם, זה יכול להיות חבר, זה יכול להיות רב, זה יכול להיות אבא או אמא, או כל אחד אחר. אנו נפגשים עם המידות של האדם, האישיות שלו, בלשונו. במידות הללו יש דרישה מאדם מישראל להזדכך, דרישה שאינה נפסקת לעולם, זו עבודת חיים לתקן מידות.

הכובש והישר

כיצד עושים דברים כאלה? כיצד האדם עובד על עצמו ומתקן את מידותיו? יש מצבים בהם האדם צריך ללכת לקיצונית השנייה לחלוטין, דרך זו נקראת בספרים שבירת המידות, דרך של מלחמה, של גבורה, בספרים היא נקראת גם דרך הכובש. הרמב"ם בהקדמה לפרקי אבות¹⁰ מדבר על הכובש את יצרו. במאמר הדור¹¹ של הרב זצ"ל מופיעה לשונו של בעל הכתב וקבלה¹² הקורא לדרך זו דרך הכובש לעומת דרך הישר. דרך הכובש היא כמו מלחמה, לכבוש את המידות הרעות או הפחות טובות ולהפכן למידות טובות. לדרך השנייה הרמב"ם בשמונה פרקים קורא הדרך של החסיד המעולה¹³. הדרך של הישר אינה דרך של מלחמה, היא הדרך של

⁸ אורות הקודש חלק ג' שער שני סדר שני פסקה ב' עמוד רל"ג
⁹ מסכת ברכות דף ח' עמוד א': 'ליבעי אינש רחמי אפילו עד זיבולא בתרייתא', פירושו: לעולם יבקש אדם רחמים שיהא לו שלום כל חייו אפילו ביום קבורתו עד השלכת העפר האחרונה שבכיסוי קבורתו

¹⁰ שמונה פרקים, פרקים ד' ה' ו'

¹¹ עקבי הצאן מאמר הדור עמוד ק"ב

¹² הכתב והקבלה בבראשית מ"ז, ט'

¹³ שמונה פרקים פרק ו'

¹⁴ דברים פרק כ"ו פסוק י"ד

¹⁵ ברכות ב' מסכת מעשר שני פסקה ט"ו

"וכשם שמועילים לעולם כולו בעלית המידות והמחשבות הנפולות", את זה אתה יודע, אני מלמד אותך בכל הספר, אבל החידוש כאן הוא:

"כך ויותר מועילים ומיטיבים לעולם על ידי" אותה העבודה עליה הוא מדבר בסעיף הזה, העלאת הקטנות לגדלות.

זאת אומרת, שמי שמועיל לתיקון העולם יותר, הוא לא אותו גנב שהחליט לא לגנוב, לא הגזלן שהחליט לא לגזול יותר את הלולבים ולהיות עובד ה', אלא אותו בן ישיבה שמחליט להיות את חייו הטובים כבר בצורה טובה יותר ולהאיר אותם באור של גדולה. לצחצח את המידות, לצחצח את המחשבות, להיות

במהלך של התקדמות, זה מה שמלמד אותנו כאן הרב קוק, וזה חידוש עצום. התשובה הפרטית על חטא מסוים מועילה ומתקנת עולם, אבל התשובה הגדולה יותר במהותה היא התשובה של ההתקדמות וההתעלות.

צדיקים – בעלי תשובה

הרב עולה לשלב עוד יותר גבוה, וכזה הוא מסיים:

"מידה זו של העלאת דברים קטנים לגדלות, איננה פוסקת בכל עת ובכל שעה", ובמקום אחר כותב הרב: "מהלך כל היש הוא בנוי על יסוד התשובה"¹⁸. "והיא התשובה הגמורה שצדיקים גמורים באים על ידה להיות עולים במעלות בעלי תשובה". יודעים אנו שיש מושג כזה הנקרא בעל תשובה, אותו אדם שהיה רע ונעשה טוב. בפסקה שלנו מלמדנו הרב משהו הרבה יותר עליון, שצדיקים גמורים גם הם צריכים

ללכת כל הזמן בדרך של הישר. אולם, לדורנו באופן כללי הדרך המתאימה היא הדרך של הישר, זו היא הדרך של הדור שלנו, דור הגאולה, להתבונן אל הטוב. להעצים את הטוב שקיים בכל אחד, את הטוב שנמצא בחברה הישראלית, את הטוב הנמצא במציאות, זו היא העבודה, וזו היא גם העבודה המדוברת כאן בימי אלול.

העלאת הטוב לגדלות

לעבודה זו יש חידוש נוסף גדול מאד. כותב הרב בהמשך:

"וכשם שמועילים לעולם כולו בעלית המידות והמחשבות הנפולות, כך ויותר מועילים

ומיטיבים לעולם על ידי העלאתן של המידות והמחשבות הקטנות כשעולות לאורה גדולה".

"וכשם שמועילים לעולם כולו בעלית המידות והמחשבות הנפולות", זה חידוש ישן הכתוב בגמרא: "בשביל יחיד שעשה תשובה מוחלים לכל העולם כולו"¹⁶, ומופיע גם בראשונים ובאחרונים ובספרי המקובלים. הרב זצ"ל העלה את החידוש על הכתב בספר, וחש את המהות הגדולה של התשובה באורות התשובה, שבה תשובת היחיד, העבודה הפרטית של כל אחד מאתנו, קשורה במהלך העולמי הכללי, הכלל ישראלי. זהו אחד החידושים של הרב זצ"ל באורות התשובה, בעיני הוא אולי החידוש הגדול ביותר באורות התשובה¹⁷.

¹⁶ מסכת יומא דף פ"ו עמוד ב'

¹⁷ אורות התשובה פרק ד' פסקה ג'

¹⁸ אורות התשובה פרק י"א פסקה ד'

הגמורים השייכים במעלות התשובה, לקחת את המציאות שלנו שהיא טובה ולעשות אותה יותר טובה.

כיצד עושים את זה? אני חושב שזה מצליח הרבה יותר אם לוקחים פנקס ועט וכותבים. עושים את העבודה צמודה, כפי שלימד רבינו יונה בשערי תשובה²², עם איזה ספר של דרך עבודה עצמית, והאדם בוחן את עצמו ומתקדם, בדיוק כמו הסוחר, שעושה כל הזמן חשבון איך הוא ירוויח יותר, אולי יקנה סחורה כזו או סחורה אחרת, כפי שמסביר הרמח"ל בספר מסילת ישרים²³. כך גם אנחנו, כל אחד מאתנו וכמובן אני כולל גם את עצמי, צריך בימים הללו לעשות זאת ומתוך כך לחיות בהתאם כל השנה, שהרי אין זו רק עבודה לאלול. אך לא בדרך של עצבות, אלא בשמחה, כי זו היא דרך של צדיקים, לקחת את המחשבות שלנו והמידות שלנו שהן טובות אבל קטנות, ולהאיר אותן באור של גדולה. חשוב לזכור שהבא ליטהר מסייעין אותו²⁴, ומי שירצה ללכת בדרך הזו ימצא סייעתא דשמיא גדולה מאד.

להיות בעלי תשובה. "תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב"¹⁹, מהי כוונת הדברים? פירוש הדברים הוא שתלמידי החכמים נמצאים רדופים בצורה חיובית, כל הזמן הם שואפים להתקדם ולהתעלות, להתקרב יותר אל האלוקות, אל העונג שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה'²⁰, להיות דבוק עוד יותר, עד כמה אפשר להדבק בה? עד כמה שבן תמותה יכול להתקדם. גם בעולם הבא הם מתקדמים ומתעלים, אך זו כבר התקדמות בבחינה אחרת. מכל מקום, אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב. על פי דרך האמת אין מושג של שלמות בעולם בכלל, רק רבש"ע הוא בעל השלמות, לעומת זאת אצל בני האדם יש רק שאיפה לשלמות, התקדמות אל השלמות, השתדלות להתקרב יותר ויותר אל השלמות. נראה לי שכך מגדיר המהר"ל²¹, שהשאיפה וההתקדמות אל השלמות היא בעצם השלמות האנושית.

עבודה חיובית ואישית

נתרגם את הדברים לשפתנו, העבודה של ימי אלול היא שישב כל אחד מאתנו עם עצמו ויחשוב. חשוב לעשות זאת לא בדרך מייסרת, משום שאחרי זמן קצר העושה כן ייחלש ויפסיק. אלא צריך להתחיל בהסתכלות על עצמו בדרך חיובית. לאחר מכן יחשוב כיצד הוא מעצים את הטוב שיש בו, כיצד הוא מעצים את הטוב שהוא רוצה לעשות, בדרך טובה. כיצד הוא עושה את הדברים שהוא כבר עושה טוב ובדרך טובה, באופן יותר מרומם ויותר נעלה. יחשוב כיצד נעשה המחר יותר טוב מהיום, זו העבודה של ימי אלול. עבודה זו נדרשת מכל אחד מאתנו, וכמובן לעבוד על עצמינו ולא על אחרים. בסדר הצהרים של היום, צריך שכל אחד יחשוב איך הוא יהיה יותר טוב מסדר הצהרים של אתמול. זו הליכה בדרך של הצדיקים

¹⁹ מסכת ברכות דף ס"ד עמוד א' ומסכת מועד קטן דף כ"ט עמוד א'

²⁰ מסילת ישרים פרק א'

²¹ בספר תפארת ישראל בסוף פרק ג' מדבר המהר"ל בכך שבעוה"ז האדם לא יכול להיות שלם, אלא רק לעשות מצוות שיקרבו אותו לשלימות.

²² שערי תשובה שער א' אות ח'

²³ מסילת ישרים פרק ג'

²⁴ מסכת שבת דף ק"ד עמוד א'

